

Šašel Kos, M., Belin. - *Studia mythologica Slavica* 4, 2001, 9-16.

Šašel Kos, M., Svet bogov vzhodnih Alp in Jadrana v stiku z rimsko civilizacijo III. Svet lokalnih božanstev iz Celeje in mestne okolice. - *Keria* 4/2, 2002, 41-57.

Šemrov, A., Wagn gwogen Gwicht, *Numizmatični vestnik letn.* 27/29, 2001, 760-762.

Arheološka teorija in ostalo / Archaeological theory and varia

Cunja, R., Poselitvena dinamika in spremembe funkcije nekaterih mestnih prostorov. Primera nekdanjega kapucinskega vrta in samostanske cerkve sv. Klare v Kopru. - *Acta Histriae*, 9/2, 2001, 295-310.

Greif, T., Arheo-tekti zgodovine. - *Časopis za kritiko znanosti* 28 (200/201), 2000, 11-18.

Kavur, B., Na napačni strani. - *Časopis za kritiko znanosti* 28 (200/201), 2000, 19-29.

Koprivnik, V., Arheološka zbirka. - V / In: *Stoletno sporočilo* (Maribor 2003) 48-96.

Mlekuž, D., Modeliranje preteklih zvočnih krajin. - V / In: *Geografski informacijski sistemi v Sloveniji 2001-2002* (Ljubljana 2002) 55-63.

Novaković, P., O nacionalizmu v arheološki teoriji in praksi. - *Časopis za kritiko znanosti* 28 (200/201), 2000, 79-109.

Pahič, S., V. Koprivnik, *Sledovi davne preteklosti. Brinjeva gora z okolico*. - Muzejski listi 28 (Maribor 2002).

Podpečan, B., Arheološka topografije braslovške fare. - *Kronika* 50/1, 2002, 117-138.

Predovnik, K., Cur archaeologia medievals? - *Časopis za kritiko znanosti* 28 (200/201), 2000, 31-51.

Sagadin, M., Arheološka podoba Dežele. - V / In: *Preteklost v zavetju Stola*, Zbornik občine Žirovnica (Žirovnica 2000) 145-156.

Sagadin, M., Od kamnitega orodja do zgodnjega srednjega veka. - V / In: *Občina Komenda. Življenje od kamene dobe do danes* (Komenda 2002) 39-54.

Žvanut, K., Likovna produkcija zgodnjega srednjega veka. Med arheologijo in umetnostno zgodovino. - *Časopis za kritiko znanosti* 28 (200/201) 2000, 53-77.

4. NOVE SLOVENSKE ARHEOLOŠKE MONOGRAFIJE / RECENTLY PUBLISHED SLOVENIAN ARCHAEOLOGICAL MONOGRAPHS

Dular, J., *Halštatske nekropole Dolenjske / Die hallstattzeitlichen Nekropolen in Dolenjsko*. - Opera Instituti archaeologici Sloveniae 6 (Ljubljana 2003).

Guštin, M., *Ni gore, hriba ne gorice, kjer cerkva se ne blešči. Prispevki k varovanju dediščine - razkoraki med teorijo in prakso, idejo in realizacijo*. - (Ljubljana 2003).

Križ, B., P. Turk, *Steklo in jantar Novega mesta. Katalog arheološke razstave*. - (Novo mesto 2003).

Lazar, I., *Rimsko steklo Slovenije / The Roman glass of Slovenia*. - Opera Instituti archaeologici Sloveniae 7 (Ljubljana 2003).

Novaković, P., *Osvajanje prostora. Razvoj prostorske in krajinske arheologije*. - (Ljubljana 2003).

Predovnik, K. K., *Trdnjava Kostanjevica na Starem gradu nad Podbočjem*. - Archaeologia historica Slovenica 4 (Ljubljana 2003).

Šašel Kos, M., Scherrer, P. (ur.), *The autonomous towns of Noricum and Pannonia. Pannonia. / Die autonomen Städte in Noricum und Pannonien. Pannonia*. - Situla 41 (Ljubljana 2003).

B. Križ, P. Turk: *Steklo in jantar Novega mesta. Katalog arheološke razstave*. Dolenjski muzej, Narodni muzej Slovenije, Novo mesto, Ljubljana 2003. 104 str., 186 barvnih fotografij, 3 črno-bele fotografije, 6 zemljevidov, 6 risb, 1 kronološka tabela.

Predgovoru župana mestne občine Novo mesto, Boštjana Kovačiča sledi oris starejše železne dobe na Slovenskem, ki ga je prispeval Peter Turk, in poglavje o arheologiji Novega mesta izpod peresa Boruta Križa, sicer tudi avtorja razstave. Izbrani literaturi sledi še katalog razstavljenih predmetov, katerega avtorja sta Borut Križ in Petra Stipančič.

Poglavje o starejši železni dobi na Slovenskem je avtor Peter Turk vsebinsko razdelil na več delov. V prvem se posveti raziskavam med 19. in 20. stoletjem. Opisuje družbeno situacijo, v kateri se je arheologija v Sloveniji razvijala, našteje pomembnejše raziskovalce in najpomembnejša odkritja tega obdobja. Poudari najpomembnejše značilnosti izkopavanj najzgodnejših raziskovalcev in obdobje, ko se je arheologija v Sloveniji tudi institucionalno organizirala.

V drugem delu, z naslovom Žarnogrobišni predniki, poda osnovne značilnosti pozne bronaste dobe tako v Sloveniji kot v Evropi. Poleg grobišč so za to obdobje v Sloveniji značilne tudi depojske najdbe. Kratko so navedene tudi posamezne slovenske regionalne skupine prehoda iz 2. v 1. tisočletje pr. n. št. in njihove osnovne značilnosti. Omenja tudi dva novejša projekta, raziskave utrjenih višinskih naselbin v jugovzhodni Sloveniji in arheološke raziskave ob gradnji avtocestnega omrežja, ki sta močno izboljšala vedenje o žarnogrobišnih naselbinah.

Železna logika prostora je tretji del, v katerem spoznamo halštatske regionalne skupine Slovenije in njihovo enovitost oz. raznolikost.

Ker katalog predstavlja novomeško gradivo, je posebno poglavje namenjeno dolenjski skupini halštatskega obdobja, ki poleg samega Novega mesta zajema celotno Dolenjsko, del Zasavja, Belo krajino in Žumberak na Hrvaškem. Izpostavi nekaj najbogatejših oz. najpomembnejših grobnih celot, med katerimi najdemo tudi nekatere uvožene predmete, in skuša orisati vpogled v takratno družbeno situacijo.

V zaključku spoznamo še prehod v mlajšo železno dobo, ki na Dolenjskem nastopi po nenadni prekinitvi halštatskodobnega načina življenja ob koncu 4. stoletja. Popolnoma drugačen način pokopa, drugačni tipi grobnih pridatkov in najdb kažejo na nasilne in temeljite spremembe dolenjske družbene strukture.

Arheološko podobo Novega mesta predstavlja Borut Križ. Geografskemu opisu območja Novega mesta sledi seznam 13 arheoloških najdišč s tega območja, ki segajo od mlajše kamene dobe do srednjega veka.

Preden se posveti samemu jantaru in steklu, predstavi še prostor Novega mesta kot sedež halštatskih knezov, ki ga, poleg nekaj izjemnih knežjih grobov, definirajo tudi močno in prostrano utrjeno naselje, železarsko predelovalno območje, več kot 700 doslej raziskanih skeletnih halštatskodobnih grobov v več kot 23 zemljenih gomilah in bogati grobni pridatki.

Prispevek, ki govori o steklu in jantaru v Novem mestu, se prične z bronasto dobo, saj najstarejši primerki steklenih predmetov v Novem mestu izvirajo iz poznobronastodobnih grobov. Največ steklenega in jantarnega gradiva je bilo najdenega v grobovih iz starejše železne dobe, v obdobju, ko je dolenjska halštatska skupina v največjem razcvetu. Podrobneje oriše moške in ženske grobove tega obdobja, domače in uvoženo posodje ter kovinski, stekleni in jantarni nakit. Prispevek se zaključi s kratkim pregledom mlajše železne dobe v Novem mestu, ki z več kot 700 latenskimi grobovi potrjuje intenzivno poselitev obravnavanega območja tudi v tem obdobju.

Katalog predmetov prikazuje 128 predmetov, ki so bili predstavljeni na razstavi in jih deloma hrani Dolenjski muzej, deloma pa Narodni muzej Slovenije. Katalog je opremljen z barvnimi fotografijami posameznih predmetov in njihovim opisom.

Tina MILAVEC

Lično izdelan katalog je poleg slovenske doživel tudi izdajo v nemškem jeziku.

Martina KNAVS

Irena Lazar: *Rimsko steklo Slovenije*. Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 7. Ljubljana 2003. 252 strani, 65 risb in barvnih fotografij, 8 tabel in 4 priloge.

Predstavljeno delo je v manjši meri prilagojena doktorska disertacija, ki jo je avtorica Irena Lazar, kustosinja v Pokrajinskem muzeju v Celju, zagovarjala pred tremi leti na Arheološkem oddelku Filozofske fakultete v Ljubljani. Kot lahko presodimo po naslovu, je delo prvenstveno posvečeno rimskodobnemu steklu iz najdišč na področju današnje Slovenije.

Z vključitvijo prazgodovinskega stekla v uvodno obravnavo pa se je tema s tehničnimi razlogi razširila na dobo, ko se je steklo v našem prostoru prvič pojavilo. Seznanimo se z bogatimi prazgodovinskimi najdbami, predvsem tisoči steklenih jagod in redkimi steklenimi posodicami predvsem iz grobov dolenske halštatske skupine. Jedrnato predstavljeni predmeti so obravnavani kronološko in tehnološko, na koncu uvodnega poglavja pa se avtorica previdno dotakne zaenkrat najaktualnejšega vprašanja lokalne proizvodnje stekla na naših tleh. Odgovor bodo morebiti prinesla obširnejša raziskovanja halštatskih naselbin, svoje pa bodo zagotovo pokazale tudi načrtovane (naravoslovne) analize gradiva. Do tedaj preostane le pretresanje teze o trgovinskih izmenjavah, v katere so bila zaradi nahajališč kvalitetne železove rude močno vpeta halštatska najdišča iz današnjega slovenskega področja. V širše zasnovani diskusiji se zaenkrat kaže kot še najverjetnejše iskanje produkcijskih centrov (steklene mase ali morda tudi končnih izdelkov?) v sklopu vzhodnomediterranskih in feničanskih trgovskih poti.¹

Predgovor se nadaljuje z zgodovino raziskav. Prikaz je skrčen na obravnavo najpomembnejših del avtorjev, ki so prispevali temeljna dela k raziskavam antičnega stekla. Tehten je tudi prikaz o mednarodnih študijskih konferencah in njihovih aktih, kjer so bila predstavljena številna temeljna spoznanja in se je oblikovalo mednarodno združenje za preučevanje zgodovine stekla AIHV (*L'Association Internationale pour l'Histoire du Verre*).

Jedro predstavljenega dela je poglavje o tipologiji in kronologiji rimskega stekla v Sloveniji, kjer se avtorica najprej posveča gotovo najtrštemu orehu znanstvene razprave - terminologiji. Na tem področju je bilo dosedaj malo opravljenega v slovenski arheologiji in je zato prispevek toliko dragocenejši. Posamezne izraze avtorica pojasni deskriptivno in s pomočjo skic ter grafičnih prikazov. Slovenjenje izrazov je skoraj v celoti zgledno in le v redkih primerih neposrečeno (npr. izraz lonec se zdi v primeru steklarskih izdelkov skorajda nesprejemljiv, starejši avtorji skoraj dosledno uporabljajo izraz vaza ali urna). Sledi kratka, a tehtna razprava o poimenovanju barv steklenih izdelkov. Nekateri predlogi terjajo premislek, tako npr. uporaba termina *brezbarven* v primerih recikliranega stekla, kjer praviloma steklovini niso dodane pigmentacije in gre torej za *neobarvane* steklene izdelke modro zelenih odtenkov.

V nadaljevanju se delo posveča posameznim oblikam, t. i. skupinam steklenega posodja, ki se pojavljajo znotraj različnih tehnoloških skupin izdelkov, ki so bodisi uliti ali pihani v kalup ali izdelani s prostim pihanjem.

Sledi obrazložitev kataloga, ki je jasna in dobra. Vsaki posamezni tehniki (ulivanja, pihanja itd.) sledi natančen opis postopka izdelovanja, ki je tudi dosledno grafično ponazorjen. Sledi izčrpen katalog predmetov obravnavane tehnološke skupine z obširnim komentarjem, v katerem sta zaobjeti tudi kratka zgodovina raziskav z bibliografijo in obravnava slovenskih primerkov v sklopu najdišč. Dodane so kronologija in slikovne tabele obravnavanega posodja. Kjer tehnologija to zahteva, je dodano izčrpno poglavje o dekoriranju.

Drugi del je posvečen proizvodnji rimskega stekla. V kratkem uvodu so pojasnjene značilnosti stekla kot materije, dokaj na hitro so obravnavane njegove kemične in tehnološke lastnosti in rimske steklarske peči. Predstavljeni so ostanki steklarskih delavnic v Emoni, Celeji in Kranju. Iz obravnave se zdi zanesljiva le steklarska proizvodnja v Celeji, medtem ko avtorica izraža veliko mero skepe v primeru Emone in Kranja. Citirana literatura se omejuje na arheološke raziskave in ne daje relevantnega vpogleda v bogate naravoslovno-interdisciplinarne raziskave.²

Steklarske peči na Ptujcu so predstavljene obširno, z vso potrebno izkopavalno dokumentacijo, obravnavo gradiva in posebej dragoceno risarsko rekonstrukcijo ene od peči. Poglavje o steklarskih odpadkih prinaša natančne opise s tehničnimi razlagami tehnoloških posebnosti pri postopkih izdelovanja steklenih izdelkov. Steklarski odpadki namreč predstavljajo takorekoč edini (v mednarodni eliti steklarskih strokovnjakov) upoštevanja vreden dokaz za obstoj steklarske proizvodnje!

Nasploh je podpoglavje o rimskih steklarskih pečeh kronološko in tehnološko napisano zelo pregledno, vendar na ravni pozitivistične obravnave, kar gre gotovo na račun stanja raziskanosti in splošno razširjenega poznavanja obravnavane teme na Slovenskem.

Analize stekla iz ptujskih delavnic, za katere je znano, da so bile opravljene v sklopu raziskav projekta *Multi-Element Determinations in Roman Glasses*, so v delu le bežno predstavljene. Z analizami je bilo določenih 37 glavnih elementov, njihova koncentracija in medsebojni odnosi v posameznih vzorcih. Na podlagi analiz *Cluster*, tj. razvrščanja v skupine, so bile ugotovljene dodatne razlike in podobnosti kemijskih sestavov posameznih vzorcev in so služile za razvrščanje v sorodne skupine. Kot je znano, se vzorci stekla s Ptujcu niso razlikovali od vzorcev iz različnih evropskih najdišč, največ sorodnosti pa so pokazali s steklom iz Celeje in Flavije Solve. Veliko podobnost so pokazali vzorci okenskega stekla iz Flavije Solve in ptujске peči, kar dokazuje, da je bilo tovrstno steklo narejeno na Ptujcu.³ Podobnosti sestave rimskodobnih steklenih izdelkov iz Nemčije, Avstrije in Slovenije so vendarle tako majhne, da le potrjujejo že dolgo poznano živahno trgovino s steklom kot surovino na celotnem območju.

Delo se zaključuje z dodatkom, to sta katalog in obravnava najdb z območja steklarskih delavnic na Ptujcu. Dodani katalog s pripadajočimi tabelami je dragocen prispevek slovenski arheologiji.

Avtorica gradi zaključna spoznanja prvenstveno na zakonitostih kronološkega pojavljanja osnovnih desetih oblikovnih, treh tehnoloških skupin in stopetinštiridesetih različicah posameznih oblik steklenega posodja. Prav tako kronološko sledi pojavljanju posameznih tehnik izdelovanja steklovine. Iz podrobne obravnave in grafične upodobitve je nazorno razvidno, katera zvrst posodja je najpogostejše prisotna na naših

¹ Na tem mestu velja opozoriti na izjemno odmevno razstavo o steklu in jantaru iz prazgodovinskih grobov Dolenjske, ki jo je za leto 2003 pripravil Borut Križ v RGM v Mainzu in je nato do maja meseca 2004 gostovala v Narodnem muzeju v Ljubljani. Ob tej priliki je bil izdan tudi katalog: B. Križ, P. Turk, *Steklo in jantar iz Novega mesta. Katalog arheološke razstave* (Novo mesto, Ljubljana 2003).

² Npr. J. Henderson, *The Science and Archaeology of Materials* (Oxford 2000), obsežno poglavje o steklu s pregledom literature.

³ Izčrpnije podatke objavlja avtorica v doktorski disertaciji I. Lazar, *Rimsko steklo Slovenije* (Ljubljana 2002).